

God Bless America

Civil religion after 9/11

Naam: Cissy Lancee
Studentnummer: 3667367
Taal- en Cultuurstudies: Amerikanistiek
Scriptiebegeleider: Jaap Verheul
Datum: 18 augustus 2014
Aantal woorden: 6540

Inhoudsopgave

Inleiding

Blz. 3

Hoofdstuk 1: Civil religion in presidentiële retoriek voor 9/11

Blz. 6

Hoofdstuk 2: Civil religion in presidentiële retoriek na 9/11

Blz. 11

Hoofdstuk 3: Civil religion en de media

Blz. 15

Conclusie

Blz. 18

Bibliografie

Blz. 19

Inleiding

In Amerika is het grootste deel van de bevolking gelovig. Bijna 90% van de Amerikanen voelt zich verbonden met het christendom.¹ In de Amerikaanse samenleving speelt het christelijke geloof daarom een belangrijke rol. Ondanks de officiële scheiding tussen de kerk en de staat in Amerika, wordt religie wel geuit binnen de Amerikaanse politiek. Een interessante vorm van christelijke religieuze uitingen is 'civil religion'. Dit zijn publiekelijke religieuze uitdrukkingen zonder dat er inhoudelijk naar de bijbel of naar één specifiek geloof wordt verwezen.² Civil religion is vooral in Amerika goed zichtbaar in de politiek en media. Zo bevatten bijvoorbeeld presidentiele speeches referenties naar God, zonder dat er verder in deze speeches inhoudelijk wordt ingegaan op het christendom. Ook in de media wordt er gerefereerd naar God om publieke uitspraken te versterken.

De term civil religion heeft een lange geschiedenis en is tegenwoordig een terugkerend onderwerp in de Amerikaanse politiek. Het begrip is in de achttiende eeuw bedacht door de filosoof Jean-Jacques Rousseau.³ Civil religion wordt voor het eerst benoemd in het boek *The Social Contract* van Rousseau uit 1762. Rousseau eindigt het laatste hoofdstuk van zijn boek met het volgende: 'a State has never been founded without religion serving as its base'⁴. Rousseau was van mening dat religie een sterke rol speelt binnen een staat en dat er zonder een geloof het bestaan van een natie niet mogelijk is. Toch was sociale en politieke samenhang binnen een samenleving enkel gebaseerd op het Christendom volgens Rousseau niet meer mogelijk in de 18^e eeuw. Er diende een nieuw soort religie te komen die elke samenleving een identiteit, richting en uiteindelijk doel zou geven.

De Franse socioloog Emile Durkheim gebruikte in de 19e eeuw als eerste de term civil religion voor deze nieuwe vorm van religie. Durkheim was van mening dat elke natie van oorsprong gelovig was en dat het sociale bestaan binnen een natie gelijk staat aan het naleven van een religie. Daardoor heeft elke natie een eigen vorm van civil religion, waarbij de betekenis van elke vorm in de link tussen de realiteit en de politieke orde van een natie ligt, aldus Durkheim.⁵

Het was de Amerikaanse socioloog Robert Bellah die vervolgens het begrip de volgende betekenis gaf:

An understanding of the American experience in light of ultimate or universal reality. An ongoing process where, through our history, we've attempted to interpret that history in the light of transcendent reality. In our country's early history, this was most evident in documents like the Declaration of

¹ R. Neuhaus, *God Bless America: Reflections on Civil Religion After September 11* (Pew Research Religion & Public Life Project. Washington, D.C. 6 februari 2002).

² M. Rogers, *God Bless America: Reflections on Civil Religion After September 11* (Pew Research Religion & Public Life Project. Washington, D.C. 6 februari 2002).

³ R. Bellah, 'Civil Religion in America', *Journal of the American Academy of Arts and Sciences* 69 (1967) 1-21.

⁴ Rousseau, geciteerd in R. Beiner, *Civil Religion. A Dialogue in the History of Political Philosophy* (Cambridge 2010) 11-12.

⁵ D. Davis, *God Bless America*.

Independence, which refers in a very non-sectarian way to the creator, and the rights that the Creator has given us that are inalienable.⁶

Volgens Bellah wordt civil religion gebruikt om de geschiedenis te verklaren en dit kan niet zonder dat er naar het christendom gerefereerd wordt.

Wanneer civil religion kan helpen om grote gebeurtenissen uit het verleden te verklaren, is het mogelijk dat de aanslagen op het World Trade Center in New York op 11 september 2001 verklaard of verwerkt kunnen worden door middel van civil religion. De gebeurtenissen op 9/11 kunnen daardoor voor een herleving van civil religion in Amerika hebben gezorgd. De vraag luidt daarom: is er een verandering in het karakter van het begrip civil religion te zien in Amerika na 9/11?

'A related use of the term "civil religion" describes patriotism as a sort of religion. After 9-11, for example, the flag has once again been understood, at least in some sense, as a sacred object.'⁷

Zoals Melissa Rogers, hoofd van Obama's *Advisory Council on Faith-based and Neighborhood Partnerships*, hierboven stelt, is civil religion een vorm van vaderlandsliefde en het christendom gecombineerd. Volgens Rogers is 9/11 een voorbeeld van een recente gebeurtenis waarbij het gebruik van civil religion duidelijk zichtbaar was. Rogers vertelde er tijdens de conferentie 'God Bless America' het volgende over:

In time of crisis, we see a revival of civil religion. The singing and saying of "God Bless America" has seemed a natural response for so many (...) The idea of civil religion may also encompass (...) the civic expressions of religion, efforts by religious groups to contribute to the good of the country, another phenomenon that's much in evidence since the horrific events of September 11th.⁸

Volgens Rogers hebben gelovigen de behoefte om toenadering tot God te zoeken wanneer zij in een negatieve of onzekere toestand verkeren. Grote en ernstige gebeurtenissen in de geschiedenis van de Verenigde Staten, zoals 9/11, hebben laten zien dat Amerikanen hun geloof gebruiken bij de verwerking van verdriet. Een geloof kan mensen samenbrengen en hoop geven.⁹

Rogers stelt dat civil religion een functie vervult en ze maakt hierbij onderscheid tussen verschillende situaties waarin civil religion wordt gebruikt. Haar uitspraken suggereren dat door de situatie in Amerika na 9/11 religie op een andere manier in het middelpunt van de politieke discussie is gekomen. Als een gevolg van de aanslagen op 9/11 is de aandacht vooral gericht op de rol van de islam in de Amerikaanse samenleving.¹⁰ Religie lijkt hierdoor een dimensie van onderscheid te zijn geworden, waarbij christenen tegenover de moslims staan.

Om de rol van religie binnen de huidige Amerikaanse samenleving beter te begrijpen, denk ik dat het van belang is dat er onderzoek wordt gedaan naar hoe civil

⁶ Rogers, *God Bless America*.

⁷ Rogers, *God Bless America*.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ A. Khan, *God Bless America*.

religion precies gebruikt is voor en na 9/11. Er is namelijk nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de verschuivende rol van het christendom in de Verenigde Staten na 9/11, het geloof waar bijna 90% van de Amerikanen zich verbonden mee voelt.

Voor dit onderzoek wil ik onderzoek doen naar de uiting van civil religion in de Amerikaanse politiek en media en de christelijke retoriek die hierbij gebruikt wordt door Amerikaanse politici na 9/11. De uiteindelijke onderzoeksvraag die ik hierbij stel is hoe civil religion zich in de Verenigde Staten sinds 9/11 uitte.

Mijn analytisch kader komt tot stand door buiten dit kader niet alleen te kijken naar het verschil in uiting van civil religion in de Amerikaanse politiek en media maar ook naar de verandering in de portrettering van moslims, bijvoorbeeld in nieuws over 'the war on terrorism'. Binnen het analytisch kader is niet alleen het beeld van de islam en moslims veranderd, maar kunnen ook de geloofsuitingen van christenen zijn veranderd.

Om mijn onderzoeksonderwerp af te bakenen neem ik het christendom als uitgangspunt en niet de islam. Dit doe ik om een beter beeld te kunnen schetsen van wat religie voor Amerikanen betekent sinds 9/11. In het hoofdstuk 'Civil religion in presidentiële retoriek voor 9/11' onderzoek ik civil religion in de inauguratiespeeches van George Washington en George W. Bush. Op deze manier probeer een beeld te krijgen van hoe civil religion voor 9/11 werd gebruikt. In het daaropvolgende hoofdstuk wordt het gebruik van civil religion na 9/11 beschreven, aan de hand van de speech van Bush kort na 9/11, zijn tweede inauguratiespeech en de eerste inauguratiespeech van President Barack Obama. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de verandering van het gebruik van civil religion voor en na 9/11 door de media.

Hoofdstuk 1: Civil religion in presidentiële retoriek voor 9/11

Het grootste deel van de Amerikaanse bevolking speelt het geloof tegenwoordig nog steeds een belangrijke rol in het dagelijks leven. Bijna 90% van de Amerikanen vindt zichzelf christelijk of voelt zich verbonden met het christendom.¹¹ Het is dan ook niet vreemd dat Amerikaanse presidenten in hun speeches verwijzen naar God om toenadering tot haar bevolking te vinden.

Discussie

In 1967 bespreekt de Amerikaanse socioloog Robert Bellah civil religion in zijn artikel "Civil Religion in America", uit het tijdschrift *Daedalus*. Het wordt als een van de meest controversiële essays gezien in de geschiedenis van de sociologie van religie.¹² Bellah beweert in zijn artikel dat er in Amerika een vorm van civil religion bestaat die het bestuderen waard is.

Na de uitspraken van Robert Bellah is er in Amerika meer interesse ontstaan in civil religion. Richard John Neuhaus, priester en voormalig adviseur van Bush deelt de mening van Melissa Rogers. Ook hij stelt dat civil religion veel voorkomt in tijden van nood of collectief verdriet en dat er na 9/11 sprake was van een opleving van christelijk verhalen en symbolen in de Amerikaanse samenleving.¹³ De Amerikaanse filosofe Judith Butler is van mening dat zolang er religieuze groepen actief zijn in de Verenigde Staten, civil religion gebruikt zal worden door gelovigen en niet-gelovigen.¹⁴

Shaun Casey, voormalig religie adviseur van Barack Obama, denkt hier anders over. Casey is sinds 7 augustus 2013 de speciale adviseur van de 'State Department's new Office of Faith-Based Community Initiatives by Secretary of State John Kerry'. Volgens Casey komt civil religion steeds minder voor, dit is in zijn ogen een positieve ontwikkeling. Hij bekommert zich om het geloof in de Amerikaanse samenleving maar vindt dat er een negatieve kant zit aan het gebruik van civil religion wanneer het gaat om bijvoorbeeld slavernij en oorlog. De combinatie van politiek zwaar beladen onderwerpen en religie klopt volgens hem niet altijd.¹⁵

Ook sociologe Marcela Christi is het niet eens met Bellah. Volgens haar is civil religion zoals Bellah het omschrijft niet van toepassing op een Amerikaanse democratische samenleving en ook niet op andere landen. Ook is volgens haar het concept lastig te onderzoeken wanneer het door regeringen wordt gebruikt als een

¹¹Rogers, *God Bless America*.

¹² M. Christi, *From Civil to Political Religion: The Intersection of Culture, Religion and Politics* (Ontario 2001) 54-56.

¹³ R. Neuhaus, *God Bless America*.

¹⁴ J. Butler e.a., *The power of religion in the public sphere* (Columbia University Press 2011) 24.

¹⁵ P. Starr, 'State Dept.'s 'Faith-Based' Advisor: 'I Am Glad American Civil Religion is Dying' (versie 7 augustus 2013), <http://www.cnsnews.com/news/article/state-depts-faith-based-advisor-i-am-glad-american-civil-religion-dying> (4 november 2013).

politiek hulpmiddel. Verder omschrijft Bellah civil religion als een middel dat voor eenheid zorgt in Amerika, maar op deze manier zou het lastig zijn om religieuze variaties binnen een samenleving te onderzoeken.¹⁶

Toch is Bellah's definitie van civil religion het vaakst gebruikt en geaccepteerd.¹⁷ Wanneer er van Bellah's visie wordt uitgegaan kan er geconcludeerd worden dat civil religion een bindende factor is tussen de Amerikaanse politiek, samenleving en religie. Civil religion is vooral in het openbaar te zien wanneer er bijvoorbeeld een nationale ramp heeft plaatsgevonden. Toch is het concept niet een kopie van het christendom en het wordt ook niet gezien als een vervanger van het christendom. Het begrip omvat religieuze uitingen die refereren aan God maar tegelijkertijd ook een gevoel van saamhorigheid in de Amerikaanse samenleving creëren.

Presidentiële inauguraties

Zoals eerder gezegd bestaat de publieke religieuze dimensie van de Amerikaanse samenleving uit geloofsovertuigingen, symbolen en rituelen die door Bellah civil religion worden genoemd. De inauguratie van presidenten is volgens Bellah een belangrijk ceremonieel moment waarbij civil religion wordt gebruikt. De toespraken die presidenten tijdens hun inauguratie houden gaan bijvoorbeeld over politieke, sociale of economische vraagstukken in Amerika en niet specifiek over religie. In deze toespraken wordt namelijk niet gerefereerd naar christenen of het christendom maar worden er wel religieuze uitspraken gedaan waarbij God benoemd wordt.¹⁸ Het concept civil religion is daarom erg nuttig om de religieuze referenties in presidentiële speeches uit te leggen. Door meer te weten over het religieuze aspect van de Amerikaanse samenleving, begrijpen we meer van de algemene Amerikaanse normen en waarden. Dit is belangrijk voor de relatie tussen Amerika en de rest van de wereld.

Nicole Janz, PhD kandidaat in politiek aan de universiteit van Cambridge, bespreekt in haar boek *And No One Will Keep that Light from Shining: Civil Religion after September 11 in Speeches of George W. Bush* twee onderzoeken waarin civil religion in de presidentiële retoriek is onderzocht. Zo komt in het onderzoek van Campbell en Jamieson naar voren dat civil religion het meest wordt gebruikt in inauguratie speeches van Amerikaanse presidenten. Voor het onderzoek hebben Campbell en Jamieson verschillende soorten speeches geanalyseerd.¹⁹ Dit onderzoek wordt ondersteund door het onderzoek van Cynthia Toolin waaruit blijkt dat alle speeches gehouden tijdens presidentiële inauguraties in 1789 tot 1981 civil religion bevatten. Om te kijken hoe civil religion in presidentiële retoriek voor 9/11 werd gebruikt kijk ik daarom alleen naar de inauguratiespeeches van President George Washington en George W. Bush. Het is interessant om naar de inauguratiespeech van George Washington te kijken omdat dit de eerste Amerikaanse inauguratiespeech is die ik kan analyseren. Hiermee kan ik laten zien dat in het eerste Amerikaanse presidentschap civil religion al werd gebruikt. De inauguratiespeech van George

¹⁶ M. Christi, *From Civil to Political Religion: The Intersection of Culture, Religion and Politics* (Ontario 2001) 4.

¹⁷ M. Rogers, *God Bless America*.

¹⁸ Bellah 'Civil Religion in America', 8.

¹⁹ N. Janz, *And No One Will Keep that Light from Shining: Civil Religion after September 11 in Speeches of George W. Bush* (Berlijn 2010) 3-9.

Bush is waardevol om te onderzoeken omdat George Bush de president was ten tijde van 9/11. Door zijn speeches voor en na 9/11 te analyseren kom ik erachter of er een verandering te zien is in het gebruik van civil religion voor en na de aanslagen.

Volgens Bellah hebben de 'founding fathers', oftewel de grondleggers van Amerika invulling gegeven aan het begrip civil religion. Zo staan in de onafhankelijkheidsverklaring uit 1776 vier referenties naar God: 'Laws of Nature and of Nature's God', 'men are endowed by their Creator with certain inalienable Rights', 'the Supreme Judge of the world for the rectitude of our intentions', en 'a firm reliance on the protection of divine Providence'.²⁰ Uit deze zinnen blijkt dat Amerika haar onafhankelijkheid te danken zou hebben aan God. In de inauguratie speech van George Washington, de eerste president van de Verenigde Staten, uit 1789 werd er ook gebruik gemaakt van wat nu civil religion wordt genoemd:

It would be peculiarly improper to omit in this first official act my fervent supplications to that Almighty Being who rules over the universe, who presides in the councils of nations, and whose providential aids can supply every defect, that His benediction may consecrate to the liberties and happiness of the people of the United States a Government instituted by themselves for these essential purposes, and may enable every instrument employed in its administration to execute with success the functions allotted to his charge.²¹

Washington merkt de volgens hem belangrijke rol van God op in de Amerikaanse samenleving. God zou kunnen bijdragen aan het geluk van de Amerikanen. Het benoemen van God in Amerikaanse presidentiele speeches was vanaf dit moment een gewoonte te noemen. De Amerikaanse professor Robert Denton heeft veel onderzoek gedaan naar de politieke campagnes van presidenten en zegt het volgende over civil religion:

'It was a tradition of American presidents who, regardless of the relative strength of their private faith, freely employed the rhetorical imagery of the Bible, generally the New Testament, in invoking God's aid and blessing for the nation-but in a way that chose sides among denominations-or among Americans themselves.'²²

De traditie, die in bovenstaand citaat door Denton wordt omschreven, heeft als gevolg gehad dat religieuze waarden en principes de Amerikaanse natie sindsdien hebben gevormd.

Van alle presidenten na George Washington, werd Jimmy Carter gezien als de meest religieuze president. Tot George W. Bush president van Amerika werd. Niemand heeft zijn geloof en de Amerikaanse religieuze overtuigingen meer besproken tijdens zijn presidentschap dan Bush.²³ Om het gebruik van civil religion voor en na 9/11 te onderzoeken is het belangrijk om te kijken naar het presidentschap van Bush, dat van 2001 tot en met 2008 duurde. In 2000 benadrukte Bush al de rol van religie in zijn leven en beloofde hij om de morele waarden van het

²⁰ Bellah 'Civil Religion in America', 6.

²¹ George Washington, geciteerd in Bellah 'Civil Religion in America', 7.

²² R. Denton. George W. Bush and Religion. Uit The George W. Bush Presidency van Robert E. Denton. 157.

²³ Ibidem, 158.

Amerikaanse presidentschap hoog te houden. Hij benadrukt dit tijdens zijn inauguratiespeech op 20 januari 2001:

While many of our citizens prosper, others doubt the promise, even the justice, of our own country. The ambitions of some Americans are limited by failing schools and hidden prejudice and the circumstances of their birth. And sometimes our differences run so deep, it seems we share a continent, but not a country. We do not accept this, and we will not allow it. Our unity, our union, is the serious work of leaders and citizens in every generation. And this is my solemn pledge: I will work to build a single nation of justice and opportunity. I know this is in our reach because we are guided by a power larger than ourselves who creates us equal in His image.²⁴

Bush refereert aan het einde van dit citaat naar God, waarmee hij aan lijkt te geven dat het opbouwen van een staat vol rechtvaardigheid en kansen, bereikt wordt door de hulp van God. Het gebruik van deze vorm van retoriek zou zelfs bepaalde politieke acties kunnen rechtvaardigen.

Volgens Bush is Amerika het voorbeeld van een land waar God voor alle Amerikanen vrijheid en democratie voor ogen had en daarom betreft Bush God in het promoten van deze waarden:

The grandest of these ideals is an unfolding American promise that everyone belongs, that everyone deserves a chance, that no insignificant person was ever born.

Americans are called to enact this promise in our lives and in our laws. And though our nation has sometimes halted, and sometimes delayed, we must follow no other course.

Through much of the last century, America's faith in freedom and democracy was a rock in a raging sea. Now it is a seed upon the wind, taking root in many nations.

Our democratic faith is more than the creed of our country, it is the inborn hope of our humanity, an ideal we carry but do not own, a trust we bear and pass along. And even after nearly 225 years, we have a long way yet to travel.²⁵

De religieuze verwijzingen in dit citaat van Bush laten zien dat Bush als president het doel heeft om het recht op vrijheid en democratie voor iedereen waar te maken. Verder versterkt civil religion aan het einde van deze speech het gevoel van vaderlandsliefde: 'This work continues. This story goes on. And an angel still rides in the whirlwind and directs this storm. God bless you all, and God bless America'.²⁶

Uit de inauguratiespeech van George Washington blijkt dat religieuze retoriek

²⁴ G. Bush, 'Inaugural Address Washington, DC January 20, 2001', <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/01.20.01.html> (17 november 2013).

²⁵ Ibidem, (2 augustus 2014).

²⁶ G. Bush, 'Address to the Nation. Washington, DC January 20, 2001', <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/09.20.01.html> (27 november 2013).

al vanaf het eerste Amerikaanse presidentschap gebruikt wordt om het Amerikaanse volk een gevoel van eenheid mee te geven. Washington spreekt over God als helpende kracht in de vorming van de Amerikaanse samenleving. Bush gebruikt civil religion op dezelfde manier als Washington maar heeft het daarnaast in zijn inauguratiespeech vooral over de strijd voor vrijheid en democratie.

Hoofdstuk 2: Civil religion in presidentiële retoriek na 9/11

Kort na de aanslagen, op 20 september 2001 gaf Bush een speech. In deze speech maakt Bush ook gebruik van civil religion, dit keer om zijn woede te uiten. Wederom heeft Bush het over zijn strijd voor de vrijheid, een strijd die door de aanslagen is bemoeilijkt.

I will not forget this wound to our country or those who inflicted it. I will not yield; I will not rest; I will not relent in waging this struggle for freedom and security for the American people.

The course of this conflict is not known, yet its outcome is certain. Freedom and fear, justice and cruelty, have always been at war, and we know that God is not neutral between them.

Fellow citizens, we'll meet violence with patient justice -- assured of the rightness of our cause, and confident of the victories to come. In all that lies before us, may God grant us wisdom, and may He watch over the United States of America.²⁷

Bush laat in dit stuk van de speech God een rol spelen, om zo te laten zien dat God kracht en hoop kan geven aan Amerikanen. Deze speech zou het begin zijn van een reeks speeches van Bush waarin civil religion gebruikt wordt om de samenleving hoop en troost te geven na de aanslagen. Met name de strijd tegen het terrorisme zou vanaf dit moment een belangrijk onderwerp worden in presidentiële speeches.

Bush sprak, na 9/11, meer over 'wij' versus 'zij'. De retoriek die hij hierbij gebruikte werd alleen maar sterker na 9/11. Bush zag de aanslagen als een aanval op de bijbel en hij wilde de Amerikaanse nationaliteit weer zo vormen zoals deze was voor 9/11.²⁸

Zoals eerder besproken had Bush het voor 9/11 vaak over vrijheid voor alle Amerikanen. De terroristische aanslagen zorgden voor vergrootte mogelijkheden gaven om deze taak te voltooien. Bush besloot namelijk in oktober 2001 Afghanistan aan te vallen, in de strijd tegen het terrorisme. Volgens Joseph Valenzano, Amerikaanse onderzoeker op het gebied van retoriek en religieuze communicatie aan de University of Dayton, heeft 9/11 niet de koers van Bush drastisch veranderd maar vergrootte het de intensiteit van zijn presidentschap door kansen te creëren waarmee hij zijn idealen in praktijk kon brengen, zoals het brengen van vrijheid over de hele wereld:

The 9/11 terrorist attacks augmented Bush's employment and reliance on the principles he espoused in his inaugural, and gave those inaugural principles a moment of national clarity. In his inaugural, much like during the days following the attacks on the World Trade Center and Pentagon, Bush emphasized that Americans shared national values, especially freedom. The events of 9/11 provided not an opportunity for change in Bush's presidency, but rather a

²⁷ Ibidem.

²⁸ J. Margulies, *What Changed When Everything Changed* (Yale 2013) 132.

moment that made the articulation of these principles both useful and popular, especially among members of the domestic audience.²⁹

Volgens Bush was vrijheid de reden dat de vijand de Verenigde Staten had aangevallen.³⁰ Dat Bush zich vast blijft klampen aan het zijn 'freedom rhetoric' blijkt ook weer uit zijn tweede inauguratiespeech in januari 2005:

The rulers of outlaw regimes can know that we still believe as Abraham Lincoln did, "Those who deny freedom to others deserve it not for themselves; and, under the rule of a just God, cannot long retain it." [...] We go forward with complete confidence in the eventual triumph of freedom. Not because history runs on the wheels of inevitability; it is human choices that move events. Not because we consider ourselves a chosen nation; God moves and chooses as he wills. We have confidence because freedom is the permanent hope of mankind, the hunger in dark places, the longing in the soul.³¹

Bovenstaand citaat komt uit de tweede inauguratiespeech van president Bush. In deze speech wordt er vaak gerefereerd naar de aanslagen van 9/11 en de vrijheid waar Amerika sinds die dag voor vecht. Bush heeft het niet alleen over de vrijheid in Amerika maar over wereldwijde vrijheid van meningsuiting, geloof en bijvoorbeeld onderwijs. Na de aanslagen van 9/11 lijkt de wereldpolitiek opeens te gaan over religie, dat een dimensie van onderscheid wordt. De terroristische organisatie Al Qaida zou uit geloofsovertuigingen de aanslagen hebben gepleegd en Amerika zou voortaan moeten vechten voor religieuze vrijheid.³²

President Barack Obama

Uit onderzoek blijkt dat de hoeveelheid 'God-Talk' is toegenomen in de laatste vier presidentschappen met 116%, met een opmerkelijke toename sinds de aanslagen van 11 september 2001.³³ President Barack Obama heeft een groot aandeel in deze toename. Obama zou zijn politieke succes te danken hebben aan civil religion. Zijn speeches zitten vol met religieuze ideeën. Al voordat Obama werd gekozen tot president, definieerde Obama zichzelf in de politiek door zijn religieuze christelijke achtergrond. Zo sprak Obama tijdens de Democratic National Convention in 2004, waar hij zei dat zelfs in de 'blue states', de staten waarin men vooral op de Democratische partij stemt, mensen God aanbidden en dat hij geloofde dat hoop het grootste cadeau van God voor de Amerikanen was. Tegelijkertijd geeft Obama aan dat Amerika een natie is die is ontstaan door idealen. Immigranten komen volgens hem naar Amerika om dezelfde reden als waarom families 150 jaar geleden naar Amerika kwamen. Ze zoeken kansen die door de Amerikaanse essentiële waarden van vrijheid en gelijkheid zijn ontstaan.³⁴

²⁹ J. Valenzano, 'The Presidency that Almost Wasn't: George W. Bush's First Inaugural', in R. Denton, *The George W. Bush Presidency* (Plymouth 2012) 1-20, 17.

³⁰ Ibidem, 24.

³¹ G. Bush, 'Address to the Nation'.

³² T. Samuel Shah, *Rethinking Religion and World Affairs* (New York 2012) 1.

³³ M. Ramirez en J Dates (ed.), *The Obamas and Mass Media* (New York 2014) 62.

³⁴ R. Leeman, *The Teleological Discourse of Barack Obama*. 36.

Ongeveer zeven jaar na 9/11 werd Obama op 20 januari 2009 geïnaugureerd. Zijn presidentiële retoriek wordt bewonderd door velen en wordt gezien als een van de grootste redenen voor zijn succes. Opvallend is dat hij Amerika nadrukkelijk een multiculturele samenleving noemt:

For we know that our patchwork heritage is a strength, not a weakness. We are a nation of Christians and Muslims, Jews and Hindus-and non-believers. We are shaped by every language and culture, drawn from every end of this Earth; and because we have tasted the bitter swill of civil war and segregation, and emerged from that dark chapter stronger and more united, we cannot help but believe that the old hatreds shall someday pass; that the lines of tribe shall soon dissolve; that as the world grows smaller, our common humanity shall reveal itself; and that America must play its role in ushering in a new era of peace.³⁵

Voor Obama is het van belang dat alle Amerikanen zich, ondanks verschillende geloven, verbonden met elkaar voelen door middel van civil religion. Obama zou de eerste president zijn geweest die expliciet niet-gelovigen benoemde in zijn viering van de Amerikaanse diversiteit.³⁶ Volgens Obama hebben alle religies een waarde gemeen: alle religies zijn met elkaar verbonden door de morele wet die stelt dat men voor elkaar moet zorgen.³⁷

Amerikanen zien een verandering ten opzichte van de civiele religieuze connectie tussen religie, ras en de nationale identiteit. 'There has long been a *sub rosa* association that made "white Christian American" the baseline, default cultural understanding of this nation.'³⁸ President Obama gebruikt civil religion juist om Amerika met andere religies (en landen) te verbinden.³⁹ Zo zegt hij in zijn inauguratie speech het volgende: 'To the Muslim world, we seek a new way forward based on mutual interest and mutual respect. To those leaders around the globe who seek to sow conflict or blame their society's ills on the West, know that your people will judge you on what you can build, not what you destroy'⁴⁰. Dit citaat laat zien dat Obama zich na 9/11 bewust is van het feit dat de relatie tussen moslims en christenen onder spanning staat. Dit is niet alleen in de Verenigde Staten het geval, dit geldt voor meerdere Westerse landen.

In zijn inauguratiespeech in 2009 sprak Obama verder over de 'God-given promise that all are equal, all are free, and all deserve a chance to pursue their full measure of happiness,' en 'the knowledge that God calls on us to shape an uncertain

³⁵ R. Williams, 'Civil Religion and the Cultural Politics of National Identity in Obama's America', *Journal for the Scientific Study of Religion* 52 (2013) 239-257, 254.

³⁶ A. Murphy, 'Civil Religion for a Diverse Polity', in: J. Go, *Rethinking Obama* (Bingley 2011) 225-236, 229

³⁷ J. Shaw, *The role of religion in National Security Policy Since September 11, 2001* (Carlisle 2011) 8.

³⁸ R. Williams, 'Civil Religion and the Cultural Politics of National Identity in Obama's America', *Journal for the Scientific Study of Religion* 52 (2013) 239-257, 243.

³⁹ L. Marsden, 'Religion, identity and American power in the age of Obama', *International Politics* 48 (2011) 326-343, 331.

⁴⁰ R. Leeman, *The Teleological Discourse of Barack Obama* (Maryland 2012) 75.

destiny.’⁴¹ Omdat Obama, in tegenstelling tot Bush, civil religion gebruikt om zich meer richten op meerdere nationaliteiten, heeft het begrip civil religion na 9/11 een nieuwe betekenis gekregen. Sommige wetenschappers zien Barack Obama als de president die zorgt voor de opleving van civil religion. De verkiezing van Obama brak het oude model van de verdelingen in de Amerikaanse maatschappij, waarbij de blanke Christen centraal stond.⁴²

Het blijkt dat Bush en Obama civil religion na 9/11 ieder op andere manier gebruiken. Bush benadrukt in zijn speeches het recht op vrijheid, vooral omdat er in zijn ogen sinds 9/11 een aanslag is gepleegd op de Amerikaanse vrijheid. Obama gebruikt daarentegen religieuze retoriek om te laten zien dat Amerika respect heeft voor verschillende geloven en nationaliteiten.

⁴¹ D. Fontana, ‘Obama and the American civil religion from the political left’, *The George Washington International Law Review* 41 (Washington 2010) 909-912, 912.

⁴² R. Williams, ‘Civil Religion and the Cultural Politics of National Identity in Obama’s America’, *Journal for the Scientific Study of Religion* 52 (2013) 239-257, 254.

Hoofdstuk 3: Civil religion in de media

De vorige eeuw eindigde met een afname van de gevestigde relaties in de publieke religieuze sfeer. Religieuze instituties verloren hun autoriteit en legitimiteit. Dit had deels te maken met de rol van de media. Die bepaalden namelijk hoeveel aandacht er werd besteed aan religie en spiritualiteit. Voor 9/11 twijfelden journalisten over hoe en waar religie een plaats moest krijgen in de verslaggeving van nationale en internationale politiek. Religie kreeg daarom een problematische rol in het media discours.

De aanslagen op 11 september 2001 brachten hier verandering in. Religie kwam door 9/11 terug in het publieke leven en daarmee in de media. Dit komt omdat 9/11 een media fenomeen was. De aanslagen zijn gefilmd en deze beelden zijn wereldwijd te zien geweest. De media lieten direct na 9/11 de tragedie zien. Daags na de aanslagen stonden kranten vol met foto's van lijdende mensen en anekdotes over persoonlijke verliezen. Amerikaans nationalisme, religieuze toewijding en symbolisme was er voor het grootste gedeelte te zien op televisie en te horen op de radio. Op beeld waren veel wapperende Amerikaanse vlaggen te zien en werd er verslag gedaan van religieuze diensten. Verslaggevers en presentatoren namen bijna een priesterachtige rol aan en zij speelde kort na de aanslagen een belangrijke rol in de verhalen die gevormd werden over de aanslagen. Mensen die via televisie en radio veel informatie meekregen, ondernamen meer rituele acties zoals het opsteken van kaarsjes of het bijwonen van een herdenkingsdienst.⁴³ Op het internet gebeurde het volgende: 'The internet service provider America online [started urging] its members to "print out a copy of the flag and listen to patriotic tunes" and [ran] children's drawings of the World Trade Center on its home page'.⁴⁴

Zoals blijkt is er een specifiek verband te zien tussen media uitingen en religieuze ideeën. Al deze patriotistische en religieuze gebaren zijn uitingen van civil religion te noemen. Amerikanen leken behoefte te hebben aan deze nieuwe vorm van civil religion waarin vooral patriotisme een rol speelt.

Dat vaderlandsliefde en religie een belangrijke combinatie zijn na 9/11 blijkt uit meerdere opiniepeilingen die na de aanslagen zijn uitgevoerd. Zo blijkt uit een General Social Survey (GSS) dat in 1996 38% van de respondenten het belangrijk vond om Christen te zijn, om echt een Amerikaan te kunnen zijn. In 2004 was dit percentage gestegen tot 50%. De onderzoekers Jeremy Brooke Straughn en Scott L. Feld hebben naar aanleiding van de GSS de redenen achter deze groei onderzocht. De groei bestaat uit alleen maar christenen die regelmatig kerkdiensten bijwonen en die aangeven het, door 9/11, belangrijk te vinden om christen te zijn en daardoor een goede Amerikaan te kunnen zijn.⁴⁵ Een Pew Forum on Religion and Public Life poll liet kort na de aanslagen zien dat 70% van de respondenten van mening is dat de invloed van religie gestimuleerd moet worden in de Amerikaanse samenleving.⁴⁶

⁴³ S. Hoover, 'Religion, the media, and 9/11', in: G. Lynch, *Religion, Media and Culture: A Reader* (Oxon 2012) 72-87, 85.

⁴⁴ S., Munshi, 'Television in the United States from 9/11 and the US's continuing 'War on Terror': single theme, multiple media lenses', in: P. van der Veer en S. Munshi (ed.), *Media, War and Terrorism: Responses from the Middle East and Asia* (Londen 2004) 46-60, 48.

⁴⁵ C. Lippy, *Religion in Contemporary America* (Abingdon 2013) 257-260.

⁴⁶ Ibidem, 257-260.

Volgens Stewart Hoover, professor aan de University of Colorado, is dit na 9/11 ook daadwerkelijk gebeurd. Hoover is gespecialiseerd in media communicatie en heeft onderzoek gedaan naar de connectie tussen media en religie. Volgens hem heeft 9/11 het debat over de plaats van religie in het openbaar doen vergeten. Na 9/11 speelde dit geen rol meer en was het eerder de vraag hoe religie verhelderend in de verslaggeving terug kon komen.⁴⁷ Volgens Hoover is religie sindsdien door de media weer naar de voorgrond gebracht op een nooit eerder gebruikte manier. De media speelden een belangrijke rol in de nieuwe vorm van civil religion, die tot uiting kwam door publieke rituelen van herdenkingen en rouw.

Doordat een patriotistische toon aan te nemen, leken de media de publieke stem van het volk te zijn geworden. Een gevolg hiervan was dat de media niet altijd neutraal verslag deed van de aanslagen. Volgens de Amerikaanse filosoof Richard J. Bernstein werd er kort na 9/11 in de media gesproken over 'evil'. Op het nieuws leek de wereld namelijk opeens te zijn gescheiden tussen 'the good' en 'the evil'. Politici spraken over 'the evil' die Amerika probeerden te vernietigen en 'the good' die de oorlog tegen 'the evil' zouden gaan winnen. Volgens Bernstein zou dit gedrag in Amerika voortkomen uit fundamentele christelijke ideeën, 'Almighty God is invoked as the source and justification for firm moral convictions'.⁴⁸ Ook hieruit blijkt dat civil religion na 9/11 een belangrijke rol heeft gespeeld: gelovige Amerikanen kregen een mening gebaseerd op wat ze in de media hebben gezien of gehoord.

Toen president Bush kort na de aanslagen zei: "Either you are with us, or you are with the terrorists" maakte deze uitspraak het moeilijk om publiekelijk een standpunt in te nemen waarin je voor beide partijen niet koos. Volgens Judith Butler meldden de media niet de kritiek die er door sommige politieke activisten was op de Amerikaanse militaire operatie in 2001 in Afghanistan. Daarbij had het gebruik van de Amerikaanse vlag bijna een dubbelzinnige betekenis. Enerzijds liet het de solidariteit met de slachtoffers van 9/11 zien en anderzijds liet het sympathie zien voor de net begonnen oorlog in Afghanistan. Amerikaanse media omschreven anti-oorlog demonstraties als anachronistisch en de vredesbeweging werd met sarcasme onder de loep genomen. Dit bij elkaar zorgt voor een publieke opinie waarbij meningen van tegenstanders van de oorlog bijna niet meer te horen zijn. Het hebben van een andere mening leek kort na de aanslagen niet veel waard te zijn in de Amerikaanse cultuur.⁴⁹ Civil religion wordt door de media dus versterkt. Door berichten op de televisie, radio en in de kranten wordt het de Amerikanen makkelijker gemaakt om een bepaalde mening te krijgen, namelijk die van toegewijde Amerikanen.

Belangrijke gebeurtenissen, zoals 9/11 en de rol van religie tijdens de verkiezingen in 2004 hebben gezorgd voor nieuwe symbolische bronnen waar Amerikanen religieuze en spirituele zin uit kunnen halen in dit (digitale) media tijdperk. De interactie tussen religie en de media is hierdoor diepzinnig en verstrekkend geworden. Termen zoals '9/11', 'pre-9/11' en 'post-9/11' zijn normaal geworden. Volgens Hoover wordt tot op de dag van vandaag geprobeerd om de oorsprong van 9/11 in overeenstemming te brengen met religie. De beelden van vliegtuigen die de Twin Towers in vliegen worden nog met regelmaat uitgezonden en dit versterkt de religieuze gevoelens die de gebeurtenissen door de media hebben

⁴⁷ S. Hoover, *Religion in the media age* (Oxon 2006) 19.

⁴⁸ R. Bernstein, *The Abuse of Evil: The Corruption of Politics and Religion since 9/11* (Cambridge 2005) 11-15.

⁴⁹ J. Butler, *Precarious Life: The powers of Mourning and Violence* (Londen 2004) 1-4.

opgewekt. Tot op de dag van vandaag wordt er gediscussieerd: 'Did it [9/11] "belong" to New York [...] To America and patriotic American ideas about justice and right? To the West or to the Christian World?'⁵⁰ Amerikanen proberen de morele, politieke en religieuze betekenis achter de aanslagen een plaats geven. Voor Amerikanen lijkt het duidelijk dat de reden achter de aanslagen met religie te maken heeft en dat civil religion op deze manier gebruikt kan worden om de aanslagen te verwerken.

Het gebruik van civil religion in de media is kort na 9/11 duidelijk veranderd. De religieuze uitingen die normaal gesproken in speeches voorkwamen, werden nu gecombineerd met veel patriottistische uitspraken. De Amerikaanse bevolking werd door middel van uitingen van civil religion op televisie, radio en internet gestimuleerd om deel te nemen aan bijvoorbeeld religieuze bijeenkomsten. Hierdoor kan er gesteld worden dat civil religion in de media na 9/11 heeft gezorgd voor een opleving van het geloof onder de Amerikanen.

⁵⁰ S. Hoover, *Religion in the Media Age* (Oxon 2006) 19.

Conclusie

De vraag die ik aan het begin van mijn onderzoek stelde was hoe civil religion in de Verenigde Staten sinds 9/11 in presidentiële retoriek en in de media tot uiting kwam. Het blijkt dat de aanslagen op 11 september 2001 een verandering teweeg hebben gebracht in de relatie tussen de Amerikaanse politiek, media en civil religion. Uit mijn onderzoek blijkt dat civil religion in presidentiële retoriek het vaakst gebruikt wordt tijdens presidentiële inauguraties. Zo laat de inauguratiespeech van George Washington zien dat civil religion al lang gebruikt wordt binnen de Amerikaanse politiek. Om het gebruik van civil religion kort voor 9/11 te onderzoeken heb ik de inauguratiespeech van George Bush geanalyseerd. Hieruit blijkt dat ook hij veelvuldig religieuze uitspraken doet en deze gebruikt voor zijn strijd voor vrijheid en democratie. Kort na de aanslagen verandert de toon van zijn presidentiële retoriek en krijgt bijvoorbeeld zijn tweede inauguratiespeech een nog sterkere patriottistische toon. Wanneer Obama president wordt, komt civil religion op een geheel andere manier tot uiting. Obama doet ook religieuze uitspraken maar combineert deze met aandacht voor de vele nationaliteiten en religies die Amerika rijk is.

In de media is civil religion na 9/11 ook op een andere manier gebruikt. Doordat de media kort na de aanslagen veelvuldig gebruik maken van religieuze rituelen of symbolen, wordt er opeens veel meer aandacht besteed aan religie op televisie, radio of internet. Amerikanen krijgen via de media veel meer patriottistische en religieuze uitingen te zien of horen dan voor 9/11. Hierdoor wordt het voor Amerikanen lastig om een ander standpunt in te nemen dan dat wat hun via de media wordt voorgelegd.

Concluderend kan er gezegd worden dat religie na 9/11 een dimensie van onderscheid is geworden waarbij civil religion wordt gebruikt in presidentiële retoriek en in de media om dit onderscheid aan te duiden. Ondanks de ruimte voor verschillende geloven in Amerika, is het gebruik van civil religion na 9/11 een middel geworden om de Amerikaanse christelijke normen en waarden te laten herleven en om de Amerikanen weer te laten geloven in de kracht van hun eigen land.

Bibliografie

Beiner R., *Civil Religion. A Dialogue in the History of Political Philosophy* (Cambridge 2010) 11-12.

Bellah, R., 'Civil Religion in America', *Journal of the American Academy of Arts and Sciences* 96 (1967) 1-21.

Bernstein, R., *Abuse of Evil: The Corruption of Politics and Religion since 9/11* (Cambridge 2005).

Bush, G., 'Address to the Nation. Washington, DC January 20, 2001', <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/09.20.01.html> (27 november 2013).

Bush, G., 'Inaugural Address Washington, DC January 20, 2001', <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/01.20.01.html> (17 november 2013).

Butler, J., *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence* (Londen 2004).

Butler, J e.a., *The Power of Religion in the Public Sphere* (New York 2011).

Christi M., *From Civil to Political Religion: The Intersection of Culture, Religion and Politics* (Ontario 2001).

Davis, D., *God Bless America: Reflections on Civil Religion After September 11* (Pew Research Religion & Public Life Project. Washington, D.C. 6 februari 2002).

Denton, R., *The George W. Bush Presidency: A Rhetorical Perspective* (Plymouth 2012).

Fontana, D. 'Obama and the American civil religion from the political left', *The George Washington International Law Review* 41 (Washington 2010) 909-912.

Hoover, S., *Religion in the media age* (Oxon 2006).

Hoover, S., 'Religion, the media, and 9/11', in: G. Lynch, J. Mitchell en A. Strhan (ed.), *Religion, Media and Culture: A Reader* (Oxon 2012) 72-87.

Janz, N., "And no one will keep that light from shining" *Civil Religion after September 11 in Speeches of George W. Bush* (Berlijn 2010).

Khan, A., *God Bless America: Reflections on Civil Religion After September 11* (Pew Research Religion & Public Life Project. Washington, D.C. 6 februari 2002).

Leeman, R., *The Teleological Discourse of Barack Obama* (Maryland 2012).

Lippy C., *Religion in Contemporary America* (Abingdon 2013).

Margulies, J., *What Changed When Everything Changed* (Yale 2013).

Marsden, L., 'Religion, identity and American power in the age of Obama', *International Politics* 48 (2011) 326-343.

Munshi, S., 'Television in the United States from 9/11 and the US's continuing 'War on Terror': single theme, multiple media lenses', in: P. van der Veer en S. Munshi (ed.), *Media, War and Terrorism: Responses from the Middle East and Asia* (Londen 2004) 46-60.

Murphy, A., 'Civil Religion for a Diverse Polity', in: J. Go, *Rethinking Obama* (Bingley 2011) 225-236.

Neuhaus, R., *God Bless America: Reflections on Civil Religion After September 11* (Pew Research Religion & Public Life Project. Washington, D.C. 6 februari 2002).

Ramirez, M., en J. Dates (ed.), *The Obamas and Mass Media* (New York 2014).

Rogers, M. *God Bless America: Reflections on Civil Religion After September 11* (Pew Research Religion & Public Life Project. Washington, D.C. 6 februari 2002).

Samuel Shah, T., *Rethinking Religion and World Affairs* (New York 2012).

Shaw, J., *The role of religion in National Security Policy Since September 11, 2001* (Carlisle 2011).

Starr, P., 'State Dept.'s 'Faith-Based' Advisor: 'I Am Glad American Civil Religion is Dying' (versie 7 augustus 2013), <http://www.cnsnews.com/news/article/state-depts-faith-based-advisor-i-am-glad-american-civil-religion-dying> (4 november 2013).

Wake Forest University, 'Melissa Rogers', <http://media.news.wfu.edu/experts/melissa-rogers/> (27 november 2013).

Williams, R., 'Civil Religion and the Cultural Politics of National Identity in Obama's America', *Journal for the Scientific Study of Religion* 52 (2013) 239-257.